

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНО ПРОУЧВАНЕ ЗА НОТНАТА ГРАМОТНОСТ НА СТУДЕНТИ – БЪДЕЩИ ПЕДАГОЗИ

Гл. ас. д-р Ралица Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата разработка представя резултати от проучване на наличната нотна грамотност на настоящи студенти – бъдещи педагози. Изследването е проведено в началото на учебната 2022/2023 г. и 2023/2024 година със студенти от Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, специалност „Начална училищна педагогика и чужд език“. Бакалавърската специалност осигурява придобиване на учителска правоспособност след успешно завършване на четиригодишния курс на обучение. Дипломата на бъдещите педагози дава възможност за преподаване на предмета „Музика в начален етап на средното (общообразователно) училище“. За целите на практиката и обективност спрямо получените данни проучването е реализирано преди стартиране на лекционния курс по дисциплината „Дидактика на музиката“.

Ключови думи: музика; студенти; педагози; нотна грамотност

Въведение

Музикалнообразователният процес има характерен функционален профил, основаващ се на специфичен комплекс от компетентности, които могат да се формират и изградят само в обучението по музика. Яна Мерджанова (Merdjanova 2023, p. 174) съотнася компетентността към „професионално-личностния профил на специалиста и качеството на неговото отношение към предмета на професионалния му труд“. Обучението по музика е многопластово и чрез него не еднозначно се развиват личностни, социални и когнитивни умения. Плод на учебната дейност е формирането на естетически критерии, които имат отношение към развиването на музикалните способности, музикалноизпълнителските и слушателските качества.

В своята същност изучаването на музика според В. Караатанасов и Р. Димитрова (Karaatanasov, Dimitrova 2022, p. 6) има пряко отношение към усвояване на теоретични и практични умения в областта на специализираните предмети:

- елементарна теория на музиката;
- солфеж;
- инструментознание;
- музикални жанрове.

Методология

Проучването в настоящата разработка има за **цел** да установи наличните знания и умения на студентите за работа с нотен текст преди неговото изучаване в лекционния курс и семинарните занятия по дисциплината „Дидактика на музиката“.

За изпълнението на тази цел са поставени следните **задачи**:

- да се направи обзор на нормативно установените изисквания, регламентиращи нотната грамотност, предвид учебното съдържание по музика в трети и четвърти клас;
- да се изведат абсолютни стойности като индикатор за нивото на нотната грамотност на студентите.

Метод: анкетно проучване, насочено към установяване мнението на студентите в качеството им на обучаеми и нагласите им като бъдещи педагози, предвид необходимите компетентности за работа с нотен текст.

Въз основа на направения анализ е предложен модел, насочен към оптимизиране на обучението по дидактика на музиката.

Спецификата на бакалавърската специалност „Начална училищна педагогика и чужд език“ осигурява придобиване на учителска правоспособност след успешно завършване на четиригодишен курс на обучение. Дипломата на бъдещите педагози дава възможност за преподаване на предмета „Музика в начален етап на общообразователната подготовка“. Изхождайки от гореизложеното, настоящата разработка цели да даде представа за нивото на наличните компетентности у студентите предвид заложените в учебната програма по музика за трети клас¹ глобални теми „Елементи на нотописа“, „Метрум и размер“. Те се открояват в учебното съдържание чрез понятията:

- петолиние, нотен ключ, ноти, тонови имена, паузи, размер, такт, тактова черта, чрез които се поставят основите на нотната грамотност на учениците (елементи на нотописа);
- такт, тактова черта, размер (метрум и размер).

Съобразно изискванията за резултатите от обучението по учебния предмет музика, регламентиращи в Приложение №18 към чл.6, ал.1, т.18 от Наредба №5 от 30.11.2015г. за общообразователната подготовка² във връзка с област на компетентност „Елементи на музикалната изразност“, се очаква учениците да:

- разпознават метрума и размера на музика в $2/4$, $3/4$ и $4/4$;
- разпознават нотите в първа октава и най-често срещаните писмени знаци в нотописа.

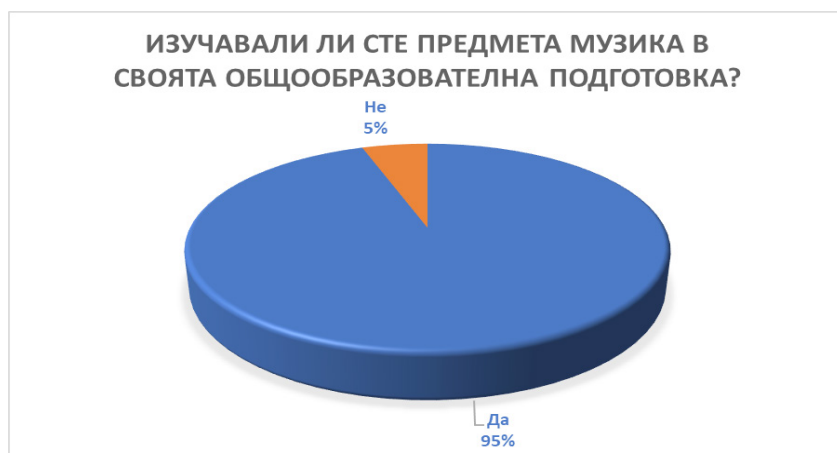
Показателно за ролята и значението на нотната грамотност е историческият поглед върху предмета, който според Боряна Мангова (Mangova 2022, р. 77) през годините от Освобождението до днес преминава през названията: „нотно пеене, пеене, пеене и музика (въведено между 1968/74г.) и музика (въведено между 1983/ 1985г.)“. За значението на нотната грамотност в миналото според Росица Драганова (Draganova 2020, р. 23) свидетелстват учебните програми, придружаващи Привременния устав от 1885 г., които според авторката трябва да се разглеждат като „необходим елемент от подготовката на формиращото се учителиство по това време“.

Знанията за линейно-нотната система са задължителен елемент от обучението по музика в българското училище. Умението за работа с нотен текст е ново равнище на музикално оgramотвяване, което работи за многостранното развитие на личността. Споделяйки тезата на Вася Делибалтова (Delibaltova 2018, р.278), а именно, че „добрият професионалист се изгражда на основата на добра подготовка и усъвършенстване“, е необходимо осъществяване на постоянно обследване на знанията и уменията на студентите, свързани в професионално-педагогическите компетентности на учителя по музика.

Анализ на резултатите

Настоящото изследване е реализирано в началото на академичната 2022/2023 г. и 2023/2024 г., преди стартиране на обучението по дисциплината „Дидактика на музиката“. Студентите са четвърти курс (седми семестър) в специалност „Начална училищна педагогика и чужд език“ и се обучават в редовна форма на обучение във Факултета по науки за образованието и изкуствата на СУ „Св. Климент Охридски“ – София.

В изследването участват 83 студенти, от които 7 момчета и 76 момичета на възраст до 25 години, отговарящи анонимно на анкета със затворени и отворени въпроси. На въпроса „Изучавали ли сте предмета музика в своята общообразователна подготовка?“ 95% от анкетираните са дали положителен отговор, а едва 5% са посочили, че в своята общообразователна подготовка не са изучавали дисциплината „Музика“.

Фигура 1

Сравнително малък е процентът (11%) на положително отговорилите на въпроса „Посещавали ли сте извънкласни музикални занимания?“ в сравнение с 89%, които не са участвали в дейности, насочени към развиване на музикални способности и придобиване на специфични умения, свързани с цялостното им музикално-художествено развитие извън училищния час по музика.

Фигура 2

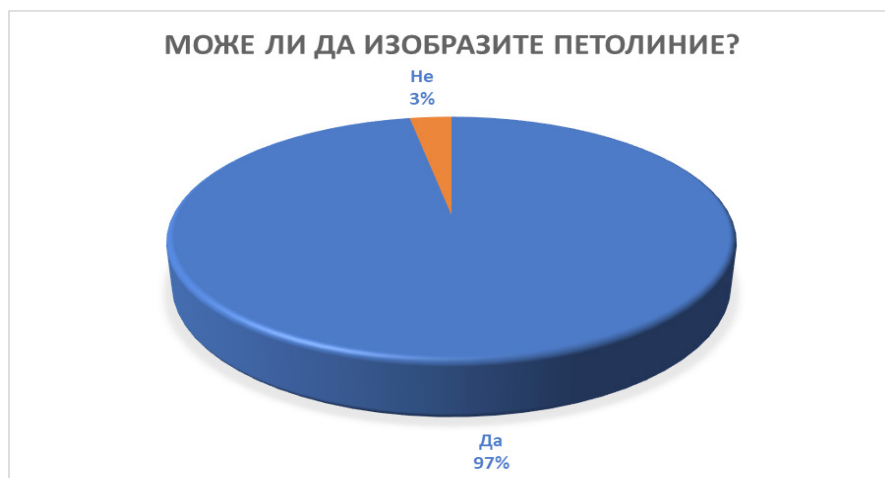
В отговор на въпроса: „Можете ли да изобразите ключ сол?“, по-голяма част от анкетираните (57%) са посочили отговор „Не мога“. Значително ви-

сок е процентът (26%) на студентите, които са опитали да възпроизведат ключ сол, но са допуснали съществени неточности. Едва 17% са илюстрирали правилно графичното изображение на ключ сол, което определя техните отговори като правилно изпълнили условието на задачата.

Фигура 3

От получените резултати на въпроса „Може ли да изобразите петолиние?“ е видно, че само 3% не са се справили със задачата. Данните показват, че преобладаващата част – 97% от студентите, притежават необходимите теоретични и практически знания, позволяващи им да работят с понятието петолиние.

Фигура 4

Тревожни са резултатите в отговор на въпроса „Може ли да изобразите половина нота?“. От фигура 5 е видно, че само 29% са илюстрирали правилно половината нота, а 60% са допуснали грешки в опита си да дадат верен отговор. Не е малък процентът (11%) на тези, които са изразили писмено, че не могат да онагледят с изображение половината нота.

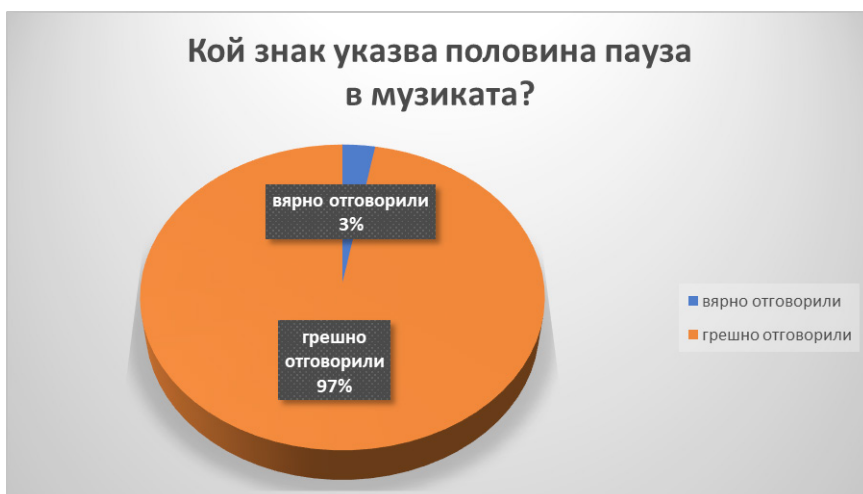
Фигура 5

С оглед на получените резултати, отразени във фигура 6, свързани със знак за повторение в музиката, може да се заключи, че тази задача затруднява бъдещите педагози. От попълнените теста студенти 86% са посочили, че не могат да илюстрират знак за повторение, 11% са допуснали грешки в изписването му и само 3% са изпълнили правилно условието.

Фигура 6

На въпрос от затворен тип, а именно: „Кой знак указва половина пауза в музиката?“, изведените данни на фигура 7 дават информация, че само 3% от участниците са посочили верния отговор, а 97% са дали различен от него, който не изпълнява условието на задачата. Предвид използване на поредица от предложени възможни отговори (въпрос от затворен тип), не може да се допусне хипотезата, че студентите изпитват затруднение при писменото възпроизвеждане на музикалния знак върху листа. Тези резултати сигнализират, че анкетираните нямат необходимите знания, които да им позволят да разграничат изобразените видове паузи и да ги обвържат с конкретна трайност.

Фигура 7

Посредством условието на задачата „Запишете името и трайността под всяка нота“ се проверяват уменията на обучаващите се предвид професионално-педагогическите компетентности, които трябва да притежават бъдещите учители по музика. Конкретният нотен пример е нотиран на сол ключ, в размер $\frac{3}{4}$ и се състои от половини, четвъртини и осмини ноти в диапазон секста (c^1 - a^1). От получените данни е видно, че 6% са разпознали частично тоновите имена. Едва 3% от студентите са определили (частично или изцяло) трайностите, но са допуснали неточности при изписване на тоновите имена. Впечатление прави, че преобладаваща част от участниците в изследването (88%) са посочили, че не могат да изпълнят условието на поставената задача.

Фигура 8

Следващата задача е насочена пряко към осъзнаването на понятието такт, въведено като ново знание за учениците спрямо Учебна програма по музика за трети клас (общообразователна подготовка)¹. От получените отговори на въпроса „От колко такта се състои нотният пример?“ на фигура 9 е видно, че 83% са подали грешни отговори, а само 17% са определили вярно броя на тактовете в музикалния пример.

Фигура 9

Още по-тревожни са резултатите, отразени във фигура 10, свързани с уменията за нотиране на четири такта в размер 4/4. Нито един от студентите не е изпълнил условието на задачата. Така дефиниран, регламентът насочва към възможността за диференциране на понятията: нотен ключ, размер, такт, тактова черта, пауза, трайност, знак за повторение, знак за край и тяхното тълкуване в общото цяло на нотния пример. Следователно може да се заключи, че тази задача има комплексен характер, свързан с многофункционалните равнища на нотната грамотност.

Фигура 10

Изводи и обобщения

В резултат на получените данни са изведени следните изводи и обобщение:

- над една трета от студентите нямат налични умения и знания за анализиране на нотен текст предвид понятията: такт, тактова черта, пауза, знак за повторение;
- сравнително малка част от студентите боравят с понятията: петолиние, ключ сол и тонови имена;
- в резултат на ниския процент студенти, посещаващи извънкласни дейности по музика преди постъпването в университета, може да заключим, че получените данни сигнализират за значителни пропуски в обучението по музика в средното (общообразователно) училище. Това следва да се тълкува и като сигнал за проблеми в образователната система.

Съобразно направените констатации са предложени примерни дейности за работа в семинарните занятия по дисциплината „Дидактика на музиката“.

Посредством спираловидно усложняване на поставените задачи обучаемите работят върху песенни образци чрез:

- нотиране на цяла песен от училищния репертоар в подходяща за колективно изпълнение тоналност;
- ритмизиран прочит на нотния текст посредством ударно тактуване;
- възпроизвеждане на мелодичната линия посредством точно интониране.

Предвид съдържателната част на учебната програма по музика за четвърти клас (общообразователна подготовка)³, която обръща поглед към приложение на съвременните технологии в музиката, може да заключим, че настоящото обучение по дидактика на музиката трябва да предоставя възможност за използване на разнообразни ресурси, които имат отношение към образователния процес и са съобразени с технологичния напредък, на който сме свидетели. Според Силвана Карагьозова (Karagiozova 2020, p. 130) това „принуждава преподавателя да търси начини за самоусъвършенстването си в тази област, за да отговори на настоящите изисквания“. В подкрепа на това обучението по дисциплината „Дидактика на музиката“ трябва да предложи в своите семинарни занятия включването на задачи с практическа насоченост, онагледени посредством подходящи дигитални средства и ресурси, осигуряващи изпълнение на образователните цели. Реално приложение при усвояване на елементите на нотописа намират нотиращите програми Sibelius, Finale, както и безплатното приложение Maestro Music Composer. Предложените програми позволяват създаване, прослушване, обработване и експортиране на нотен текст. Те съдържат директории с информация за нотиране на музикални инструменти и цели оркестри. Работата с предложените програми позволява получаване на бърза обратна връзка, предвид осигурената възможност за прослушване на създадения нотен текст. Възможностите, които дават предложените програми, позволяват задаване на примерни допълнителни дейности, свързани с:

- нотиране на песен посредством средствата на съвременните технологии;
- създаване на авторска мелодия с предложение за съпровод на музикален инструмент.

В заключение може да се обобщи, че въпреки тревожните резултати за нотната грамотност, с която студентите постъпват в дисциплината „Дидактика на музиката“, са налице способности, посредством които може да работим за подобряване професионалната подготовка на бъдещите педагози. Предложените дейности с нотиращи програми са възможност за повишаване уменията на обучаемите и напълно отговарят на съвременните тенденции за участието на ИКТ в образователния процес.

БЕЛЕЖКИ

1. УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО МУЗИКА ЗА III КЛАС (общообразователна подготовка), в сила от учебната 2018/2019 година, утвърдена със Заповед № РД09-1093/25.01.2017 г. (<https://web.mon.bg/bg/1689> , последно влизане на 23.10.2023, 19.05 часа)
2. НАРЕДБА № 5 от 30.11.2015г. ЗА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА (<https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136697599>, последно влизане на 23.10.2023, 19.05 часа).
3. УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО МУЗИКА ЗА IV КЛАС (общообразователна подготовка), утвърдена със Заповед № РД09-5778 от 22.11.2017 г. (<https://web.mon.bg/bg/2190>, последно влизане на 23.10.2023, 19.05 часа).

ЛИТЕРАТУРА

- ДЕЛИБАЛТОВА, В.; КОСТОВА, С.; ГОСПОДИНОВ, Б., 2018. *Педагогика*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-4328-8.
- ДРАГАНОВА, Р., 2020. *Музиката в българското училище в края на XIX и началото на XX век*. София. ISBN 978-954-8594-00-4.
- КАРАГЬОЗОВА, С., 2020. *Методически аспекти на аудиовизуалния дизайн*. София: Канев Мюзик. ISBN-978-619-7505-69-6.
- КАРААТАНАСОВ, В.; ДИМИТРОВА, Р., 2022. *Дидактика на музикалното изкуство I – IV клас*. София. ISBN 978-954-9369-58-8.
- МАНГОВА, Б., 2022. *Епохата на барока, представена в учебниците по музика за средния и горния курс на българското общообразователно училище*. В: Годишник книга „Изкуства“, Т.115, № 3, с. 75 – 78, Св. Кл. Охридски. ISSN 2738-7062.
- МЕРДЖАНОВА, Я., 2023. *Базови методически подходи за трансверсални компетентности*. София: Св. Кл. Охридски. ISBN - 978-954-07-5634-9.

REFERENCES

- DELIBALTOVA, V.; KOSTOVA, S.; GOSPODINOV, B., 2018. *Pedagogika*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian]. ISBN 978-954-07-4328-8.
- DRAGANOVA, R., 2020. *Muzikata v bulgarskoto uchilishte v kraia na XIX i nachaloto na XX vek*, Sofia [In Bulgarian]. ISBN-978-954-8594-00-4.
- KARAGIOZOVA, S., 2020. *Metodicheski aspekti na audiovizualnia dizain*. Sofia: Kanev Musik [In Bulgarian]. ISBN-978-619-7505-69-6.
- KARAATANASOV, V.; DIMITROVA, R., 2022. *Didaktika na muzikalnoto izkustvo I – IV klas*. Sofia [In Bulgarian]. ISBN 978-954-9369-58-8.

- MANGOVA, B., 2022. *Epohata na Baroka predstavena v uchebnicite po Muzika za srednia I gornia kurs na bylgarskoto obshobrazovatelno uchilishte*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian]. ISSN 2738-7062.
- MERDJANOVA, Y., 2023. *Bazovi metodicheski podhodi za transversalni kompetentnosti*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian]. ISBN - 978-954-07-5634-9.

ANALYSIS OF THE RESULTS OF A RESEARCH CONDUCTED ON THE MUSIC LITERACY OF STUDENTS – FUTURE TEACHERS

Abstract. This article presents results of the musical notation skills of current students – future music teachers. The research was conducted at the beginning of the 2022/2023 and 2023/2024 academic year with students from Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Educational Sciences and Arts, major “Elementary School Pedagogy and Foreign Language” before studying Didactics of music. The bachelor’s degree provides the acquisition of a teacher’s license after successful completion of the four-year course of study. The diploma of the future pedagogues gives the opportunity to teach the subject of Music in the initial stage of the secondary (general) school. For practical purposes, the study was carried out before the start of the lecture course on the Didactics of Music.

Keywords: music; students; teachers; notation skills

✉ **Dr. Ralitsa Dimitrova, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0001-5716-7168

Faculty of Education Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: r.dimitrova@fnoi.uni-sofia.bg